

KIRISH

Perspektiva fransuzcha soʻz boʻlib, “la perspective” - *uzoqqa qarash*, yunonchasiga esa “perspictor” - *oyna orqali toʻgʻri va aniq koʻrayapman* degan maʼnoni bildiradi.

Agar markaziy proyeksiyalash insonning koʻrish xususiyati talablariga moslashtirilsa, yasalgan tasvir yaqqol va ishonchli chiqadi. Bu talablar proyeksiyalanuvchi obyektlarning bir-biriga nisbatan oʻzaro joylashuvi va ular orasidagi masofalar bilan bogʻliqdir. Demak, insonning koʻrish xususiyatini hisobga olgan holda markaziy proyeksiyalash usulida bajarilgan tasvir perspektiva deb ataladi. Perspektiva-tasviriy sanʼatning grammatikasidir, chunki yaratilgan har qanday realistik rassomlik asari perspektiva qonuniyatlari asosida bajariladi yoki bajarilishi shart. Shundagina bu asarning toʻgʻri qurilganligi yoki hayotiyligi taʼminlanadi. Agar tasviriy sanʼat asari bu qoidalarga amal qilinmasdan yaratilsa, ilmi kuzatuvchilar “bu rasmda perspektiva yoʻq”, oddiy kuzatuvchilar “bu rasmdagi narsalar oʻziga oʻxshamabdi” deydilar. Perspektiva fani realistik rasm yaratish uchun ilmiy manba vazifasini oʻtaydi va narsalarni koʻz oʻngimizda qanday koʻrsak, shunday tasvirlashga yordam beradi.

Mazkur fanda talabalar proyeksiyalash qonunlarini, perspektivani qurish metodlari, koʻrish va turish nuqtasi, koʻrish burchagini aniqlash, rassom asarlarini tahlil qila olish, oʻzlarini qalam tasvir, rang tasvir, kompozitsiya va boshqa ijodiy faoliyatlarda perspektivadan samarali foydalanish kabi masalalarni oʻrganadilar.

Tasviriy sanʼat va chizmachilik sohasida boʻlajak mutaxassislar tayyorlash jarayonida oʻtgan asrlarda ishlab chiqilgan usullarni oʻrganish va undan foydalanish xususida olim

N.Rostovsev “O’tgan asrlarda o’qitish uslubiyotini ham nazariy, ham amaliy tomondan o’rganish hamda uning ijobiy va salbiy tomonlarini aniqlash zarurdir” deb yozadi. Ushbu ishlarni o’rganish oldingi davr ajdodlarimiz qoldirgan tajribalar bizga hozirgi zamon badiiy-pedagogik ta’lim va tarbiya nazariyasini aniqlashimizga yordam beradi. Shu sababli Leanordo da Vinchi, Albrect Dyurer, Shon, Golbeyx, Mikelanjelo, Rafael, J.Kuzin va boshqa uyg’onish davri rassomlari perspektiva qonunlarini o’rganishga katta ahamiyat berganlar, ular asarlari jiddiy perspektiv qurilishi bilan ajralib turadi va bu kompozitsion yechimlar perspektivaning matematik bilimlari asosida bo’lishidan dalolat beradi.

Perspektivani qurish qoidalarini tushuntirganda tasviriy san’atdagi tadbqiqini ham parallel ravishda yoritib borishga harakat qilinadi. Bu perspektivani tasviriy san’atda amaliy tadbig’i deb aytsak ham bo’ladi (1-rasm).

1-rasm

Narsalarning markaziy proyeksiyalar asosida tasvirlarni yasash haqidagi fan perspektiva deb atalsa, shu proyeksiyalar yordamida olingan tasvirning o’zi ham perspektiva deyiladi. Perspektiva geometriyaning asosiy bo’limlaridan biri bo’lib,

markaziy narsalar tasviri hosil qilinayotganda proyeksiyalash usuliga asoslangan.